Maria hebben gedaan. Ook wat Paulus in Eph. 6 : 9 en Coloss. 3 : 16 zegt van de psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, waarmede men den Heere zingen en psalmen zal, geeft over dit nog steeds de gemoederen in beroering brengende vraagstuk weinig licht. Want nog daargelaten, dat het woord „psalmen" hier volstrekt niet in praegnanten zin gebruikt is voor de Oud-Testamentische psalmen, maar een bepaald soort van geestelijken lofzang aanduidt, blijkt uit het verband, waarin deze woorden voorkomen, dat de Apostel hier niet over het zingen in de saamkomsten der geloovigen bij den eeredienst spreekt, maar over den Christelijken zang in het huisgezin. Er gaat toch vooraf: „wordt niet dronken in wijn, waarin overdaad is, maar wordt vervuld met den Heiligen Geest", en dan volgt er: sprekende *met elkander* met psalmen, lofzangen enz. Nu kan het woord van den Apostel: wordt niet dronken in wijn, natuurlijk niet slaan op de godsdienstoefeningen der gemeente, maar ziet het blijkbaar op huiselijke feestmaaltijden. Er volgt dan ook op, dat we elkander onderdanig moeten zijn en dat inzonderheid de vrouwen onderdanig moeten wezen aan hun eigen mannen, wat evenzeer op het huiselijk leven slaat. Wanneer de Apostel in dit verband dus spreekt van het „spreken *met elkander*" met psalmen, lofzangen enz., dan is hieruit niets af te leiden van het gemeentelijk gezang. En even weinig zegt het beroep op Eph. 5 : 16 en 1 Tim. 3 : 16, waar de Apostel, naar het heet, ons gedeelten van deze Christelijke gezangen der eerste Christelijke Kerk zou meegedeeld hebben. Zoo zou in Ef. 5 : 16 ons bewaard zijn een oud „morgenlied", dat de Christelijke Kerk ter eere van Christus zong: „ontwaakt gij die slaapt en staat op uit de dooden en laat Christus over u lichten", en I Tim 3 : 16 zou Paulus evenzeer uit een hymne tot lof van Christus hebben overgenomen: „God is geopenbaard in het vleesch, is gerechtvaardigd in den Geest, is gezien van de engelen, is gepredikt onder de Heidenen, is geloofd in de wereld, is opgenomen in heerlijkheid." Intusschen is het altoos nog zeer twijfelachtig, of deze beide teksten metterdaad aan oude Christelijke hymnen ontleend zijn. Bij Eph. 5 : 16 zegt Paulus wel uitdrukkelijk, dat hij deze woorden van elders aanhaalt, maar hij laat er aan voorafgaan: „daarom zegt hij", nl. God, de vaste uitdrukking, waarmede Paulus een *Goddelijke* uitspraak citeert, zoodat hier van een gewoon Christelijk lied geen sprake kan wezen. En bij I Tim. 3 : 16 blijkt uit niets, dat Paulus de woorden van een ander overneemt, maar geeft hij ze als zijn eigen woorden. Doch ook al ware het juist, dat op beide plaatsen ons oude Christelijke liederen weergegeven worden, daaruit blijkt nog niet, dat deze liederen in den *eeredienst* werden gebruikt. Als een predikant thans in een predikatie een lied van Da Costa aanhaalt, volgt daar niet uit, dat dit lied door de gemeente in haar eeredienst gezongen wordt. Eenig afdoend bewijs voor het zingen hetzij van psalmen hetzij van gezangen is uit de brieven der Apostelen dus niet te ontleenen. We weten, dat er gezongen is, maar wat de gemeente gezongen heeft, weten we niet.

Even sober is het Nieuwe Testament ook, waar het handelt over de bediening der Sacramenten. Dat doop en avondmaal bediend werden en als de twee door Christus verordende sacramenten werden gebruikt, staat vast. Meer dan deze twee sacramenten kent het Nieuwe Testament dan ook niet, en als Paulus wil doen uitkomen de eenheid van Israël en de Kerk des Nieuwen Verbonds, spreekt hij alleen over den *Doop* en het *Avondmaal* (I Cor. 10). Ook blijkt het geen twijfel, dat de Apostelen bij de bediening dezer sacramenten zich stipt hielden aan de inzetting van Christus en geen andere ceremoniën daaraan toevoegden. Als de gemeente te Corinthe van de inzetting van het Avondmaal, door Christus zelf gegeven, afwijkt, aarzelt de Apostel geen oogenblik te verklaren, dat „dit niet des Heeren Avondmaal eten is", m. a. w. dat daarmede het karakter van het Sacrament zelf is aangetast (I Cor. 11 : 20). Maar nadere voorschriften geeft het Nieuwe Testament ons niet, dan die bij de inzetting van beide sacramenten door Christus zelf gegeven zijn. Van een doop- en avondmaalsformulier is geen sprake, zelfs niet van een sacramenteele formule, die bij de bediening van het sacrament zou moeten gebruikt worden en waaraan de wettigheid of de werking van het sacrament hangen zou. Het doopsbevel in Matth. 29 : 19: „gaat heen, onderwijst al de volken, hen doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes", duidt wel aan met welk doel de doop geschieden moet, nl. om ons in gemeenschap te brengen met den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, maar is niet een bepaalde *formule*, die door Christus bij den doop voorgeschreven werd. Of de Apostelen deze formule bij den doop altoos gebruikt hebben, is dan ook moeilijk te zeggen. Op verschillende plaatsen in de Handelingen wordt gesproken van een doopen „in den naam van Jezus", en het is nog altoos een niet uitgemaakte zaak, of hiermede bedoeld is, dat deze doop geschiedde door het uitspreken van den naam van Jezus alleen, dan wel of hiermede alleen een tegenstelling bedoeld is met den „Johannesdoop" en de doop in Jezus' naam eenvoudig zeggen wil: *de christelijke doop*. Ongetwijfeld is de trinitarische doopsformule reeds zeer vroeg in zwang gekomen; de oudste liturgie, de zoogenaamde Leer der twaalf apostelen, schrijft ze reeds voor, en ze drukt de gedachte van den doop ook het volledigst uit. Opzettelijke afwijking van deze sacramenteele formule, die door heel de Christelijke Kerk gebruikt werd, zou daarom zeker niet geoorloofd wezen, en ze zou zelfs aan de wettigheid van een aldus bedienden doop kunnen doen twijfelen, wanneer het kiezen van een andere formule ten doel had, om de Drieëenheid te loochenen. In zooverre heeft deze doopsformule dus een Schriftuurlijken grondslag. Maar als *formule* is ze in het Nieuwe Testament nergens voorgeschreven en Voetius heeft daarom volkomen recht, wanneer hij tegenover de Roomsche Kerk staande houdt, dat de kracht en beteekenis van den Doop niet van deze formule afhangt. Het duidelijkst blijkt dit, wanneer men het Sacrament van het Avondmaal neemt, want de woorden door Christus gesproken: Neemt, eet, *dit is mijn lichaam*, kunnen door den Bedienaar van het Sacrament zelfs zoo niet worden overgenomen, want hoe zou hij kunnen zeggen: dit is *mijn* lichaam? De Roomsche Kerk, die ook hierbij de realiteit van het Sacrament afhankelijk maakt van de sacramenteele formule, die letterlijk herhaald moet worden naar de inzetting van Christus, meent zich uit deze moeilijkheid te kunnen redden, door in haar liturgie het geheele historische verhaal van de inzetting op te nemen, waarin dan ook de sacramenteele woorden voorkomen: dit is mijn lichaam, terwijl in de Luthersche Kerken sommigen aan de sacramenteele formule laten voorafgaan: Christus heeft gezegd: neemt en eet, dit is mijn lichaam. Een uitweg, die even dwaas is, als dat men bij den Doop Matth. 29 : 19 zou voorlezen en dan onder het uitspreken van de woorden: hen doopende in den naam des Vaders, en des Zoons en des Heiligen Geestes, het kind doopte. Bovendien zijn de woorden, die Christus bij de inzetting van het Avondmaal gebruikt heeft, in de verschillende Evangeliën en bij Paulus in onderscheiden vorm ons overgeleverd en kan van een „vaststaande formule" dus niet eens gesproken worden. Vandaar dat onze Gereformeerde Kerken bij het Avondmaal, om alle superstitie te voorkomen, dan ook een andere formule hebben gekozen, die aan I Cor. 10 : 16 is ontleend, omdat deze formule de beteekenis van het Sacrament even goed uitdrukt: „het brood, dat wij breken, is de gemeenschap met het lichaam van Christus; en: de drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is de gemeenschap met het bloed van Christus".

En eindelijk, om ook dit laatste stuk van onze liturgie nog te nemen, van de zoogenaamde „kerkelijke handelingen": de huwelijksbevestiging, de bevestiging der ambtsdragers en de oefening der tucht, geeft het Nieuwe Testament ons evenmin een liturgie. Over de kerkelijke huwelijksbevestiging wordt in het Nieuwe Testament zelfs nergens ook maar één woord gesproken; we weten dus niet eens, of zulk een kerkelijke huwelijksbevestiging destijds wel plaats vond, en nog veel minder op welke wijze ze voltrokken werd. Iets meer licht geeft het Nieuwe Testament omtrent de bevestiging der ambtsdragers, want er bestaat geen twijfel over, dat daarbij als regel de „oplegging der handen" plaats vond (I Tim. 4 : 14 en II Tim. 1 : 6); en al is hieromtrent geen uitdrukkelijk voorschrift gegeven, zoodat ook de wettigheid van het ambt niet van deze ceremonie afhangt, toch heeft Calvijn terecht opgemerkt, toen velen in zijn dagen deze ceremonie wilde afschaffen, omdat ze onder het Pausdom tot superstitie geleid had, dat de Apostolische traditie wel degelijk voor ons een regel moest wezen en misbruik het gebruik niet ophief. En wat eindelijk het handhaven van de sleutelen des hemelrijks betreft, leert het Nieuwe Testament ons wel, dat de ban door Christus is ingesteld (Matth. 10 : 17) en zien we zelfs, hoe Paulus in 1 Cor. 5 : 4, 5 dien gebruikt, maar meer dan deze korte aanduidingen geeft het Nieuwe Testament ons niet. Van een bepaald formulier, hierbij te gebruiken, is nergens sprake, en hoe de ban geschiedde, zegt de Schrift ons niet.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen: van den heer J. t. H. te Hilversum *f* 10.

Dringend verzoeken wij onzen vrienden, onze scholen te blijven gedenken.

DS. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk. *voorzitter.*

Teegtafel.

1. JONKVROUWE H. B. DE LA BASSECOUR CAAN. CHRISTELIJKE ARBEID. Officieele Gids van stichtingen en vereenigingen die in Nederland en Nederl.-Indië Christelijken arbeid verrichten. — Tweede Druk. — 's-Gravenhage, J. Bootsma.

Voor ongeveer twee jaren is hier door mij de aandacht gevestigd op een boek waarvan de titel is: HET WERK DER BARMHARTIGHEID.

Ik heb destijds medegedeeld hoe in dat boek, bewerkt door FREULE DE LA BASSECOUR CAAN en DS. J. BOOTSMA, de protestantsche stichtingen van Barmhartigheid ten onrent werden beschreven. Mijn verwachting, die ik toen uitsprak, dat dit boek veel aftrek zou hebben, heeft zich verwezenlijkt. HET WERK DER BARMHARTIGHEID is druk verkocht. Zoo druk verkocht, dat thans een tweede uitgave noodig was.

De uitgever besloot toen niet alleen een verbeterden en vermeerderden druk te geven, maar ook den aard van het boek, althans tot op zekere hoogte, te wijzigen.

Het zou een Gids worden niet alleen op het gebied van het werk der barmhartigheid, maar van den Christelijken arbeid, die, in den meest ruimen zin, van het protestantsche Nederland uitgaat.

Met het oog op dit werkplan diende ook de titel veranderd en is het boek nu, in tweeden druk, herdoopt als: CHRISTELIJKE ARBEID.

Met anderen, waaronder de heer P. POPMA, Commies ter Algemeene Landsdrukkerij, heeft ook thans weer FREULE DE LA BASSECOUR CAAN zich met de bewerking belast.

Daarbij is onder meer gezorgd, dat de inhoud zich dekt met den ondertitel OFFICIEELE GIDS VAN STICHTINGEN EN VEREENIGINGEN DIE IN NEDERLAND EN NEDERL. INDIË CHRISTELIJKEN ARBEID VERRICHTEN, — wat betreft dat praedikaat „officieel".

De uitgever toch heeft daartoe de medewerking ingeroepen en verkregen van de besturen der vereenigingen, die in zijn GIDS zouden worden vermeld en waar het noodig bleek, zich ook gegevens omtrent Rijkstoezicht enz., weten te verschaffen.

Ter aansporing tot nadere kennismaking met: CHRISTELIJKE ARBEID deel ik hier mede, dat de inhoud drie rubrieken heeft: NEDERLAND, NEDERLANDSCH-INDIË en SURINAME.

In de eerste rubriek worden vermeld de Diaconessenhuizen en andere Christelijke ziekenverplegingen; de Heildringsgestichten te Zetten; de Vereeniging tot Christelijke verzorging van kranktinnigen; de Vereeniging „tot Christetelijke liefdadigheid te Wagenborgen"; in één woord, al wat in verband staat met de Christelijke philanthropie.

Verder de vereenigingen ten behoeve van de uit- en inwendige zending.

Dan, al wat in verband staat met het Christelijk onderwijs en eindelijk met wat zich verder op christelijk-sociaal gebied beweegt.

De twee andere rubrieken bevatten ongeveer dezelfde onderdeelen.

Het werk is, ook wat betreft zijn talrijke afbeeldingen van stichtingsgebouwen en aan de stichtingen verbonden personen, keurig uitgevoerd en, wat van zulk een officieelen gids mag verwacht, voor zoover ik kan nagaan, met de noodige nauwkeurigheid bearbeid.

Terecht mocht de uitgever in zijn Voorwoord schrijven: „Zoo'n Gids, zoowel op het gebied van in- en uitwendige zending als op dat der barmhartigheid" — hij had er nog bij kunnen voegen: en op dat van het onderwijs — „bestaat tot nog toe in ons land niet."

Van de voortreffelijkheid van des heeren BOOTSMA's uitgave waren blijkbaar ook de heeren MR. A. DE GRAAF, W. HOVY, DS. H. PIERSON, J. R. SNOECK HENKEMANS en DR. J. TH. DE VISSER overtuigd. Zij toch bevelen het boek op een eerste bladzijde achter het titelblad bij het Christelijk publiek aan.

2. ONS PROPAGANDABOEK. Gereformeerde Jongelingsvereeniging „Nathanaël. 1892—1912. Drukkerij Oranje-Nassau, Baarn.

De samenstellers van dit boekje, de heeren C. M. J. BAAS en A. STEETSKAMP, zeggen in hun VOORWOORD: Den 28sten Februari a. s. zal het D. V. 20 jaar geleden zijn, dat de Gereformeerde Jongelingsvereeniging „Nathanaël", te Haarlem werd opgericht.

Het is met het oog op dit feit, dat zij een boek aanbieden, waarin behalve verschillende grepen uit „Nathanaël's" historie, een reeks artikelen voorkomt, waarin de noodzakelijkheid hunner J. V. helder in het licht wordt gesteld.

Zij hebben dat boek den titel gegeven: „Ons Propagandaboek", en het doel er mee is, om voor „Nathanael" propaganda te maken, onder HAARLEM's Gereformeerden.

Het wakkere, zoo schrijven zij, velen onder de ouderen van Haarlem's Gereformeerden aan, om meer nog dan voorheen, onze J. V. in gebed en aanbeveling te schragen. Het wekke vele jongelingen van Gereformeerd belijden op, zich bij ons aantesluiten, afschuddend alle valsche schaamte, of wat hen anders weerhoudt.

Dit prettig geschreven boekje heeft alzoo allereerst een plaatselijk belang, en ik wensch van harte, dat de samenstellers het hun naastliggend doel er mee mogen bereiken.

Toch verdient het om zijn veelzijdig voortreffelijke bijdragen ook buiten Haarlem gelezen te worden. Behalve opstellen „bij Nathanael's twintigjarig bestaan" en zulke die „de verhouding van Nathanael tot het geestes-, maatschappelijk- en politieke leven teekenen, — vindt men er ook stukken in van meer algemeenen aard. Zoo waar DS. VONKENBERG, DS. HEIDA, en de heer KALFLEISCH, „de zaak der Jongelingsvereeniging bepleiten", of, waar onder den titel: EEN NOODZAKELIJK WERK. DS. HEIDA over: de Gemeente en J. V. op Geref. Grondslag; D. L. HARMS over: de waarde der G. J. V. voor het leven; DS. J. L. SCHOUTEN over: Een gewichtig volksbelang' — schrijven. En dan dat stuk van wijlen BIESTERVELD: Waarom „GEREFORMEERDE" Jongelingsvereeniging?

3. PROF. DR. A. CRAMER. PUBERTEIT EN SCHOOL. Vertaald door A. J. SCHREUDER. Directeur van het Medisch-Paedagogisch Instituut, Klein-Warnsborn, Arnhem. P. Noordhoff. 1912. Groningen.

Dit boekje van even dertig bladzijden is de vertaling van 'n voordracht door den Duitschen hoogleeraar CRAMER te BERLIJN en later te KONINGSBERGEN, in een vereeniging van natuurkundigen en artsen gehouden.

Het handelt over wat de heer SCHREUDER noemt den „rijpingsleeftijd" bij den mensch.

PROF. CRAMER bespreekt er in de anatomie en de psychologie bij jongens en meisjes in de puberteitsperiode. Schetst dan verder de psychopathische toestanden, die in dat tijdperk optreden, om ten slotte na te gaan wat uit een en ander voortvloeit voor de school.

De vele aanteekeningen, die de vertaler, aan den voet der bladzijden, er aan toevoegde heeft, naar het mij voorkomt, de waarde van dit vlugschrift verhoogd.

De aandacht van paedagogen, maar ook van ouders en van psychagogen oftewel zieleleiders in het algemeen, — zij er op gevestigd.

G.

Officieele Berichten.

Kort verslag der classicale vergadering, gehouden te Zwolle Donderdag 1 Februari 1912 in de Oosterkerk.

Praeses DS. G. Elzenga, scriba DS. W. Veder, assessor DS. J. J. Westerbeek van Eerten.

1. Na 't lezen van Psalm 123 en 't zingen van Psalm 123 : 1, wordt de vergadering door den praeses geopend met gebed.

2. Door DS. te Velde en DS. Dwarshuis worden de credentiebrieven nagezien, waaruit blijkt, dat alle kerken vertegenwoordigd zijn. Aan 2 diakenen wordt keurstem verleend.

3. De vergadering wordt geconstitueerd.

4. De notulen der vorige vergadering worden gearresteerd.

5. Het voorstel van Steenwijk B, inzake de regeling der consulentschappen wordt aangenomen, aldus luidende: De kerk van Zwartsluis zelf consuleert, als zij geheel vacant wordt, bij de e.v. classe met die van Zwolle en omgekeerd.

6. Inzake hulp voor Rheine wordt besloten, dat de afgevaardigden aan de kerken zullen vragen om financieelen steun en om hulp in den dienst des Woords.

7. De rekening en verantwoording van den deputaat art. 13 K.O. wordt nagezien en goedgekeurd.

8. De zendingsdeputaat heeft ditmaal zeer weinig mode te deelen. Hij meldt ons dat gelijk bekend DS. L. P. Krijger hier kennis gemaakt heeft met de kerken der classe, afscheid nam en nu reeds te Batavia is aangekomen.

9. Deputaten naar art. 9 der huishoudelijke regeling worden gecontinueerd, waaruit blijkt, dat tot "depp. voor kerkvisitatie zijn gekozen de D. des W. Dr. Hania, Ds. Dwarshuis, Ds. Westerbeek van Eerten en Ds. Wielenga primi, Ds. Eskes en Ds. Gispen secundi; classicale examina Ds. Gispen en Ds. Wielenga primi, Ds. Veder secundus; classicaal correspondent Ds. Eskes; quaestor Ds. Gispen primus, Ds. Wielenga sec.; voor Rheine Ds. Tonkens; voor art. 13 K.O. Ds. Westerbeek van Eerten primus, Ds. Elzenga secundus; hulpbehoevende kerken en regeling vacaturebeurten Ds. Brouwer en Ds. te Velde; archivarius de kerk van Zwolle; correspondent voor de Theol. School Ds. Tonkens; classicaal zendingsdeputaat Ds. Dwarshuis; de kerken van Kampen en Zwolle voor approbatie van attesten van dienaren, die komen of vertrekken in den tijd dat de classe niet vergadert.

10. Het kasboek van den quaestor over 1911 wordt nagezien en accoord bevonden.

11. De vacaturebeurten worden voorgelezen.

12. De quaestor deelt mede, dat de vereischte collecten voor de Theol. School door alle kerken in de classe getrouw worden gehouden.

13. Een bezwaar van eenige broeders uit Zwolle tegen een besluit van den Kerkeraad om een verkozen ouderling te bevestigen, wordt door de classe niet gedeeld. Wel zal eerst een poging gedaan worden om den bedoelden verkozen ouderling te bewegen, zich terug te trekken, en zoo hij hieraan niet voldoet zal hij bevestigd worden.

14. De vergadering handhaaft met algemeene stemmen een besluit van den kerkeraad van Zwolle inzake een bezwaar van iemand, die tot ouderling gekozen was.

15. Rakende een verzoek van een broeder en zuster uit Steenwijk A om aanvrage te steunen en attestatie naar Steenwijk B te mogen hebben, wordt door de vergadering besloten, bij 't besluit der vorige vergadering te blijven.

16. Bij de rondvraag art. 41 K.O. wordt aan Ambt-Vollenhove A Ds. J. Douma als consulent aangewezen.

17. Roepende kerk voor de volgende vergadering zal zijn de kerk van Zalk. In het moderamen alsdan zullen zitten als praeses Ds. J. J. Westerbeek van Eerten, assessor Ds. G. Elzenga, scriba Ds. G. Wisse.

18. De voorzitter sluit de vergadering en de assessor doet het dankgebed.

J. J. WESTERBEEK VAN EERTEN,
h. t. assessor.

Buitenland.

N.-Amerika. Hereeniging tusschen Chr. Geref. en Gereformeerden.

Wij veronderstellen, dat de historie van de vereeniging tusschen de Geref. Kerk van N.-Amerika en die der Chr. Gereformeerden en van het droeve feit, dat na eenigen tijd van vereeniging de twee kerkegroepen weder uiteengingen, onzen lezers bekend is.

De hoogleeraar Steffens ijvert in het orgaan *de Hope* voor hereeniging. Hij betoogt, dat beide kerken één zijn, omdat zij dezelfde belijdenisschriften, dezelfde liturgie en dezelfde beginselen van tucht hebben. Waarom zijn zij dan niet één in organisatie? Met tot de Chr. Gereformeerden te zeggen, dat hunne afscheiding geen deugdelijken grond heeft, brengen wij hen niet nader tot ons. Door hun te zeggen, dat wij de Geref. beginselen wel theoretisch belijden, maar in de praktijk verloochenen, brengen zij ons niet nader tot zich. Blijft men op die uiterste punten staan, dan kan er van hereeniging geen sprake zijn. Wat voordeel zou er ook in zijn, een troep liberalen met een troep scheurmakers te verbinden? Men moet elkander trachten te waardeeren en lief te hebben. De Gereformeerden moeten zich verplaatsen op het standpunt der Chr. Gereformeerden om hunne afscheiding te verstaan; de Chr. Gereformeerden behoorden te beproeven het standpunt der Gereformeerden te waardeeren, waardoor het hun niet mogelijk is met de Chr. Gereformeerden mede te gaan. Over en weer betaamt het te belijden, dat er in den strijd tusschen de twee kerkegroepen woorden gezegd zijn en dingen gedaan, die niet betamelijk waren. Ook moeten beide kerken erkennen dat zij onvolmaakt zijn. De onvolmaaktheid hier moge dan eenigszins van anderen aard zijn dan die van gindsche zijde; er moet erkend dat beide kerken onvolmaakt zijn. En dan moet men van elkander gelooven, dat zij beiden naar volmaaktheid streven; de een op deze, de andere misschien op een andere manier. In een uniebeweging moeten de geschillen onder de oogen gezien worden, en dit kan ook, mits de broeders broederlijk met elkander handelen.

In een volgend artikel bespreekt dan Prof. Steffens, dat het wenschelijk is, dat de twee kerken vereenigd worden. Hij spreekt daarbij de volgende woorden, van welke wij hopen, dat zij weerklank zullen vinden:

„Hoe goed toch ware het, indien de breuk geheeld kon worden. De vijanden van den Heere en Zijne zaak zouden eene reden minder hebben om te wijzen op de verdeeldheid der Christenen. Zij zouden dan moeten rekenen met eene hereenigde Gereformeerde kerk, die hare kracht besteedt in de uitbreiding van Gods Koninkrijk naar buiten en naar binnen. Hoe heerlijk zou dan de dubbele natuur van het koninkrijk Gods als mosterdzaad en als zuurdeesem in onze kringen te voorschijn komen! Hebben wij in het verleden veel verloren door jaloezie en nijd, die tot versnippering van krachten leidde, in de toekomst zou twist en wrok verdwijnen en de zegen Gods zou ons rijk maken. Ja, wij weten, onvolmaakt zou ook de hereenigde kerk blijven, maar veel, waardoor de onvolmaaktheid van vroeger in den staat der scheiding zoo veel aanleiding verkreeg tot rampzaligen broedertwist, zou uit den weg geruimd worden. Verdachtmaking en veroordeeling zou dan plaats maken voor waardeering en verdraagzaamheid.

Wij vertrouwen, gelijk reeds boven gezegd is, dat wij de Gereformeerde leer, tucht en dienst liefhebben. Wij zijn geen proselietenmakers in dien zin, die de Zaligmaker veroordeelde, maar wij houden toch van eene gezonde propaganda van de beginselen, die de Heere ons toevertrouwd heeft als een bijzonder kleinood. Met vereenigde krachten zouden wij in dit opzicht meer kunnen uitrichten dan nu het geval is. Hoe vele krachten zouden ter onzer beschikking zijn tot bereiking van dit voortreffelijk doel, die nu gebruikt worden om de belangen van onze bijzondere kerkformatie te handhaven, niet tegenover den Islam of het Heidendom, maar tegenover eene kerk, die in haar werk op hetzelfde aanbeeld slaat als wij.

De gemeenschap der heiligen lijdt onder den tegenwoordigen toestand. En dat is jammer. De leden van de kerk aan de overzijde zijn niet zoo leelijk als wij ze ons soms voorstellen. Onbekend, onbemind. Hoeveel waar genot zouden wij smaken, indien wij gemeenschap met elkander hadden. Hoeveel zouden wij van elkander leeren, de een het gebrek van den ander aanvullende.

Verder kunnen wij voor het tegenwoordige niet gaan. Uit elkander te gaan is gemakkelijk, maar wederom samen te smelten, is niet zoo gemakkelijk. Wij hooren zoo veel van bewegingen op elk gebied. De Heere roepe in ons midden eene beweging in het leven, waardoor vereenigd worde wat thans gescheiden is. Het is onze wensch."

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

V.

AAN HET HOF.

Keeren we thans tot onze twee reizigers terug.

Zonder ongeval bereikten zij het jachthuis, waar de heer en de vrouwe van Rothenfels het tweetal recht hartelijk ontvingen. De tafel was feestelijk aangericht, en een uur na hun aankomst aten heer Koenraad, jonker Otto, diens ouders, magister Becker, de jachtmeester en nog enkele gasten gezellig in de zaal bijeen, en werd de gezondheid gedronken van den jongen man, den toekomstigen slotheer.

De eerste weken die nu volgden, waren voor den laatste recht aangenaam. Men vertrok weldra weer naar het kasteel aan den Waldnaab, en ook oom Koenraad maakte geen bezwaar nog een poosje te blijven. Ja misschien zou hij zelfs geruimen tijd bij zijn broeder hebben vertoefd, als er niet zeer ernstige tijdingen uit het aangrenzende Bohemen waren gekomen. Welke die waren zullen we zien. Heer Koenraad meende dat zijn tegenwoordigheid in Regensburg nu noodig kon zijn, en vertrok dus eerlang weer daarheen.

't Was voor Otto een waar genot weer eens naar hartelust rond te dwalen in de bosschen en over de bergen, te midden waarvan hij zijn jeugd had door gebracht. Meermalen kwam de gedachte bij hem op, of het alhans niet aangenamer zou zijn hier bij ouders en vrienden te leven dan aan het keurvorstelijk hof, waar alles hem vreemd zou zijn. Maar hij wist, hoe zijn vader hierover dacht. Daarbij kwam er weldra bericht van graaf Bavite, dat keurvorst Frederik den jongen edelman thans gaarne zou ontvangen. Hoe eer hij kwam dus hoe beter.

Een maand later reeds nam Otto afscheid, en ging, door zijn vader vergezeld, op reis naar Heidelberg. Daar woonde de keurvorst met zijn hof, in het vermaarde, prachtige slot, welks prachtige bouwvallen nu nog de aandacht der reizigers trekken. Zeer vriendelijk werden vader en zoon door den jongen vorst ontvangen, die met hun geslacht niet onbekend was. Otto werd al aanstonds tot den dienst van zijn heer aangenomen, en deze laatste beloofde zooveel mogelijk voor den jongeling te zullen zorgen, die hem van verschillende zijden was aanbevolen.

Frederik V bleek zoo goed als zijn woord, want reeds ruim een maand nadat Otto von Rothenfels in zijn dienst was getreden, kreeg hij een aanstelling als kamerjonker. Hij kwam nu in de naaste omgeving van den vorst, moest hem persoonlijk bedienen, en had alle gelegenheid hem van nabij te laten kennen, evenals zijn vrouw, de Engelsche koningsdochter Elisabeth.

Met blijdschap hadden Otto's ouders de berichten ontvangen, waaruit de gunst bleek, die de keurvorst hem beweez. Otto zelf echter dacht er al spoedig eenigszins anders over. Uit zijn stille omgeving te Regensburg en op het vaderlijk kasteel, was hij eensklaps verplaatst in het drukke hofleven, te midden van edellieden en hofdames, die hem allen vreemd waren.

Daarbij ging het aan 't hof weelderig toe. De keurvorst was jong en luchthartig, en de keurvorstin, een heerschzuchtige vrouw, scheen te Heidelberg op het slot een even vorstelijk leven te willen leiden als in het koninklijk paleis haars vaders te Londen. Otto voelde zich hier niet op zijn gemak, niet recht t'huis. Hij zou, eerlijk gezegd, gaarne teruggekeerd zijn, indien hij maar gedurfd had. Doch tegenover zijn vader en den keurvorst ging dat nu eenmaal niet. De eenige wien hij in brieven zijn nood klagen kon, was zijn oude vriend en leermeester, magister Becker. En deze troostte hem door er op te wijzen, dat men ook te midden van het wereldsch gewoel toch wel een vroom leven kon leiden. Daarbij, zoo zei de magister, ge zijt niet voor uw leven verbonden; heb geduld, en over enkele jaren kunt ge een ander leven beginnen. 't Is misschien goed, dat ge nu de wereld eens leert kennen, als ge slechts de vreeze Gods voor oogen houdt.

De voorzomer ging voor Otto als in een oogenblik voorbij. Trouwens, veel van wat hij zag en doorleefde was voor hem geheel nieuw, en vervulde hem zoozeer dat hij aan weinig anders denken kon. Daarbij liet zijn betrekking aan het hof hem veel vrijen tijd, vooral wanneer de keurvorst voor korten tijd afwezig was. Dan maakte onze vriend te paard of te voet uitstapjes in het heerlijke Neckardal, dat in schoonheid de streek zijner geboorte nog overtrof. Toen echter in den zomer de keurvorst en zijn vrouw voor een poos naar een bergslot in Manheim gingen, moest Otto hen vergezellen. Tegen die verandering had hij allerminst bezwaar, maar eenmaal in de nieuwe verblijfplaats aangekomen, trof het hem, dat hier herhaaldelijk personen verschenen, die hij te Heidelberg nooit gezien had, en met wie de keurvorst zich soms geruimen tijd onderhield. Ook kwamen er telkens boden of koeriers met brieven voor keurvorst Frederik, veel meer, dat merkte Otto zeer goed op, dan een paar maanden geleden.

Nu was onze jonker tot nog toe niet gewoon geweest over veel meer na te denken dan hem van nabij aanging. Doch dat er thans voor den keurvorst buitengewone tijden waren aangebroken, werd hem uit alles duidelijk. Hoe weinig hij ook als nieuweling zich nog met de staatkunde bemoeide, toch werd hem allengs het een en ander klaar, van hetgeen wij in de twee vorige hoofdstukken vermeld hebben.

Zoo liepen er geruchten, die de een den ander verteldeu, van onlusten in Bohemen, van twisten met keizer Ferdinand, en van dreigenden oorlog wellicht. 't Rechte kon Otto niet te weten komen, en wisten dan ook zeer weinigen in zijn omgeving. Want nieuwsbladen en telegrafen bestonden toen nog niet. De gemeenschap tusschen verschillende landen was veelal slecht, en daarbij had allicht de eene of de andere partij er belang bij, dat vooralsnog zoo weinig mogelijk uitlekte, van wat er eigenlijk geheurde.

Op een heerlijken zomeravond begaf Otto zich naar den slottuin, om daar het schoone uitzicht